

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Vest - Agder

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Bakke

Emne: Gamal Engkultur.

Bygdelag:

Oppskr. av: Jakob Lunne

Gard: Lunde

(adresse): Sira st.

G.nr. 23 Br.nr. 4.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja - og delvis

B. ~~Eller om den er~~ etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Heimsløtt, utsløtt og Støsløtt.
Støsløttum i heierne. - Utsløtt i lieerne rundt heimejorda. - og Heimsløttum på Heimevallen rundt heierne. -
Åkre var alllagt åker. Svååkre - Svååkå.
Lååkre - Lååkå - Hagåkre - Hagkå. osv.
Når en åker ble alllagt, ble normalt brøtt til åkre.
Der skilles mellom hjukkøy og sjølle, voll.
Det ble gjøddet regelmessig på alllegg og den beste øy. Sjølle fikk kilsig fra eyen ved å bli gjøddet - og skrapet eller fikk noen eller voden = valdhåi - sauchåi. Ruske - Ruskehåi i utsløtte.
Var der mange stykrosløtt = Krulle eller skrape.
2. Når sauen var sund kilsis - Heymelia var 3 mai - tok kvindjoka riva og "rødde jare" raket lauv og bårer piimur ihop i "Råkosdu" og satte ild på dem eller kross, hvis den ikke var så tørt at det var forbij for lymt braun. For det bleit blev durgorne liggende og rødtne. For der et doudt saue under en låi eller en logetig heller, ble det bårer lauv gjerne båret ned og lagt til stio for vinteren.

2

3. Hvis vøren var lav, satte en gerne ild på mosen, og fik på den vis fr meget grovrot i gamle åker.

Skuede en åker gjenlygges sopte en op del høifod som lå igjen på lögotvet og sådde i. - Det ble helst ugraspre, så det tok flere - alm. 3 år - før det ble noen god eug. Der var adriq saer om å kjøpe grossfrø, og jeg hørte adriq, at slike var tilsalgs heller.

4. I myrlandte åker er funnet rester av holdiken av tra (aspelind) som ingen kan minnes, når de ble tatt ned.

Yasning ved overrisling ble brukt hvor en hadde anledning til det, for å nyttiggjøre den spredte gjødsel, og der var en betenk som var laget til det.

5. Gjødelen ble alltid i snaueste laget for euga. Først måtte åkeren ha sil, og ble der noe tilovers, ble det de beste eugstykkene, som fikk en del av vintergjødelen, ikke saer om utsløker. - Det var rekna med visse loss eller byrer til korv åker ell. euglig. Sauemøkke ble helst kjørt på polebakken, og hvis det var en berøst landgard, så gjødelen måtte los på ryggen i korgene, så ble sauemøkke brukt på de lange bortliggende steder for den var lettere å bære. Denne møkke kaldes „Melle“.

6. Nei, det kjender jeg ikke til.

2.

7. Ja en bok heusera kic det, hvis korrengel
 vor slik. Seg fra uthusene "Sadevalu"
 sattes du pris på. Det ble "Sjelta" som
 ikke behøvedes gjødsel. Det ble gjerne frødel
 ved smaa veier, svidt som mulig. Det
 varlig noen annet end Sjelta vor det ikke.
 Mange smaa åker gjorde at en fikk mange
 åkerreimer som vor sjølhevda og det ble
 sat pris på, på brakklandet gorder.

8. I den eldre tid - alltid om våren. For en
 40-50 år siden tok somme på, å kjöra
 ut milk om hausten, for å spare arbeid
 om våren; isor når det vor vordt om folk.
 En drog eller kjörte ut hevda på en ~~mork~~
 slade på føret eller bor den i karer på
 ryggen, kørte den om hodet framover
 (Sørstokket) og så tok kvinnfotka greip
 og riva, skvettet og breiddet. Eksepte slider
 gjinde de dugned, brygde öl og hadde et
 par flasker bræedevin til Larse bærerne.
 Det vor heelt ungdom. Døglinaen vor
 1 kv. degen, kotten og öl og drann. Så når
 det lei på kvelden kunne en høre dei
 "haista", og vor godt i lag. På onsen få
 gorder vor de hordt på mid dellen heelt
 kic sille ör, og de fikk da ut mörke på
 en dag, så det ble ikke dyrt, men det
 gikk heelt på onsen og levu, når en 10-12
 ungdommer kom ikop slik.

Ridkopen vor det den samme; greip og
 riva og raka (et ridkap som en
 kuffot på lag.) kic å skvetta and.

1008

4

Naen modernisering har ikke funnet sted
endtol at gripe kjøpt fra butik er lettere
og smukkere end de gl. hermegjorte og røke
ikke lenger brukes.

9. Frå utskiftningen tok til autbr. 1850-60 var
der teigblanding. En kunde ha 20-30
småteiger og enda fler. - Smøje (sau og geit)
gikk ut på fellesbeite sålänge der var bare
til "Hegneha" 3 mai og fra 14 oktober til der
kom snø. Ku og hest fødte ein einu. De ble
kann sluppet ut om våren ~~hvis~~ foret tok slut.
Men om høsten i begynnelsen av septbr. og til
14 oktober bandt konn manne sine kyr og hest
kjæret på etterne og flyttet dem 3-4 ganger
om dagen, så enge ble så jævst beitet
som den skulle være kleipt. Den 14 oktober var
"Hegneha" ut og da var det fellesbeite sålänge
marken var bar, både i eng og asskott.

Smøje lå ut; men slope hadde en einu
om mellom. - Det var for foret skuld
en beitet, enda taure for hale på enge
men en la likevel merke til at stykker
som var inngjerdet (fuktstogor) var høist
viltuok lenger, men nye tyuner grovbotan
end eng som ble beitet posselig.

10. Utskiftningen har gjort, at konn manne har
inngjerdet ein mark, men beiting på eng
foregår som frå, kjæret og flyttet 3-4 ganger
om dagen. Når enge er avbeitet på denne
måte, slippes dyra frit, medde de settes inn.

11. Beitingen på eya fæll i hop med gjøtt
 og jøttene (jorrelau) og var der småbarn i
 7-10 års alderen som et de larku i en
 gammel pøs, og i lillebør, som manen
 tok med heim om kvellen. Var der ikke
 megen til dette arbeid ble larku liggende
 til den tid en sette inn dyra. Da tok
 en gjerne en grovkinnut rive (breidlerive)
 og jøttet utover larku. (luren) både på
 ey og vold men ikke i utsløttu.

Stov den var lite fæll, ble det helst
 liggende til våren og breid når en "rødde
 jare" (væe sordig reddkap) hadde en itære,
 aader end en rive.

12. I "Skublectia" måtte en gjelde både dag
 og nat men omkring 1850 var der som mer
 fjøs mest på hvor gård og der var brukeren
 hol inn om kvellen, både stort og smått.
 Sommerfjøs (Floren) lå gjerne på en
 bakke, så Sada raur medder et inn-
 gerdet stykke, som en også breid som
 mer herda på. Det var sjelden man hadde
 mer end et fjøs. Gjødde ble fri sprud ut
 om våren - men like så tid om høsten.

13. Nei det har jeg itære hørt. 14. Ukjent.

16 - 17 - 18 Nei har itære hørt det.

19. "Trøen" er kjent som navn på ei lita
 ey. "Stöle" Ståleu - er bruket både som
 gads navn: Lisset, Furestål, Gjødrestål, Rossetål

6.
og som navn på sløttinger laugt fra
gården.

20. Innegarding er kommet hit i senere
tid, da den ikke er fellesbrukt laugens
og hver stiller med sitt. Ståls bruket er
anvendt som før, men den brukes kjeldes
Kausgjøddel, så en får mer høi.

Det går til borte med sløtten i liene,
idet de mer og mer blir utslagt til
kulturbeide. Det er flere som helt har
sløffet sløtten, der hvor den var ring
og har plantet skog (gran) der hvor en
før slog røtt høi.

21. I utkantene av gården er den gjerne
kupert eller små åkrer, som var de første
pløst for potetene, idet man ikke hadde
spandene de gode gamle åkrer hit disse.
Disse blir gjerne gjøddet med litt oske
da den er lett å bære ut og sur til
å strø ut. - Osken blir alltid sot vare
på, som ut i gl. bøndes eller i Bonkies
hus (Oskehut) som alltid lå et godt
stykke fra husene, eller under en helle
på grunn av brandfare.

7.

De fravandringer som her finnes
skid er i kvittet:

Felleskeitet er det slut på. Etter ut-
skiftning har her manen gjerdet i en
sin eiendom, gjerne i flere feller, så
dyrene slipper å tjores, men gir løse.
og beites fra fell til fell.

Reststikken slås ikke, men plantes
skog på eller ryddes til kultur beite
med gjødding og kveist hevd.

Mange gårder har der ikke føddes
hest, men hestearbeidet måtte liges
her med hester selv. Kue og sau er der
mindre og, men de blir bedre faret.
Gjeit er nesten total fraværelse; her
knappt det er et dusin gjeit i hele bygda
for en kveist ei gård, hvor det gyltes til
gjeitost og og be.

Skåpskikken kalles endre åpne på
de fleste gårder, men loske beiringen
er omtrent omløst og utkjøring og
loske på vinterføre.

Med mer godling med kveist hevd
ei høimengden på enge økt veldig.
Stlegg får ikke skjatte sig själ, men
blir tilstod med kjøpt høifra, og driftet
blir i det hele mer intensiv på alle
felter. En av årsakene til fravandringene
er mangel på arbeidskraft, idet ungdommen
meer har ut på arbeid, så som de er
kmpir med for å tjene litt og de gamle
får sitte etter med skred.

V. Agd.
Bakke

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDEN

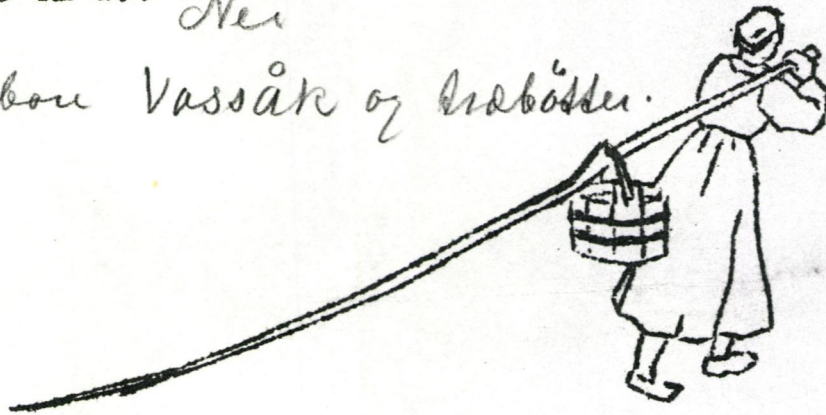
Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det?

Nei

Her bruktes bon Vassak og brobøtter.

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel?

Nei,

Har ein bruka kumøkk til brensel?

Nei ikkje på andel

vis end dricka "Rölöv" av og die bee brukk die å få eld, når die knep om kviekje.

Når mere hevom under no 12. senere

Leone Lemme

1980

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING